

CENTRUM SÚSTREDENÉHO SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA AKO EFEKTÍVNY NÁSTROJ ORGANIZÁCIE SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA V KRÍZOVÝCH SITUÁCIÁCH

Ján Hudák¹, Vladimír Vagaš², Monika Ambrová³

ABSTRAKT

Organizácia sociálneho zabezpečenia obyvateľstva postihnutého krízovou situáciou v Slovenskej republike je zameraná na vytvorenie podmienok pre zapojenie obyvateľstva do bežného života. Efektívnym nástrojom pre naplnenie tejto úlohy je Centrum sústredeného sociálneho zabezpečenia. V príspevku sa pojednáva o praktických skúsenostiach Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky z činnosti Centra sústredeného sociálneho zabezpečenia pri riešení vzniknutých krízových situácií v Slovenskej republike. Po identifikácii nedostatkov navrhujeme riešenie na zlepšenie súčasného stavu.

Kľúčové slová: sociálne zabezpečenie, Centrum sústredeného sociálneho zabezpečenia, krízová situácia, ústredný orgán štátnej správy

ABSTRACT

Organisation of social protection of the population affected by the crisis situation in the Slovak Republic is aimed at creating conditions for the involvement of people in everyday life. Effective tool for fulfilling this role is focussed Center of Social Security. The paper discusses the practical experience of the Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic Business Center concerted social security for solutions to the crisis in the Slovak Republic. After identifying shortcomings suggest proposals for solutions to improve the current situation.

¹ Ján Hudák, Ing. PhD., Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Špitálska 4, 6, 8, 816 43 Bratislava, 0908/757 583, jan.hudak@employment.gov.sk

² Vladimír Vagaš, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Špitálska 4, 6, 8, 816 43 Bratislava 0917/521 948, vladimr.vagas@employment.gov.sk

³ Monika Ambrová, Bc. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky Špitálska 4, 6, 8, 816 43 Bratislava, 0917/613 582, monika.ambrova@employment.gov.sk

Key words: welfare center concerted social security crisis situation, a government department

ÚVOD

Vývoj spoločnosti je predovšetkým v posledných rokoch spojený s nárastom disproporcií medzi potrebami a možnosťami, medzi tempom ekonomického rozvoja v jednotlivých regiónoch Slovenska a potrebami sociálnej politiky. Okrem toho sa výrazne menia aj ďalšie vonkajšie a vnútorné podmienky rozvoja našej spoločnosti. Ekonomické škody, vyplývajúce z rôznych prírodných katastrof a technologických havárií majú narastajúcu tendenciu. Toto všetko sa podieľa na vytváraní rizikového prostredia a z toho vyplývajúcich krízových situácií a javov pre jednotlivcov, rodiny, komunity, ako aj pre celú spoločnosť. Mnohé takto vznikajúce riziká majú sociálne súvislosti, čo vyvoláva čoraz naliehavejšiu potrebu schopnosti krízového manažmentu reagovať na krízové javy v sociálnom systéme spoločnosti.

1 CENTRUM SÚSTREDENÉHO SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA V TEORETICKEJ ROVINE

Krízový manažment v Slovenskej republike si v poslednej dobe čoraz viac uvedomuje potrebu zaoberať sa procesom a systémom opatrení zameraných na odhaľovanie rizík a krízových javov v sociálnom systéme spoločnosti, na redukciiu a elimináciu hrozieb narušujúcich sociálnu bezpečnosť, sociálnu stabilitu a súdržnosť jednotlivých prvkov tohto systému.

Analýza, hodnotenie a riadenie sociálnych rizík a kríz sa stávajú novými problémami krízového manažmentu. Jedným zo základných nástrojov riešenia sociálnej stability v našej spoločnosti je systém sociálneho zabezpečenia. Sociálne zabezpečenie je súborom právnych, finančných a organizačných nástrojov a opatrení, ktorých cieľom je kompenzovať nepriaznivé finančné a sociálne dôsledky rôznych životných okolností a udalostí, ohrozujúcich uznané sociálne práva, alebo takýmto životným situáciám predchádzať.

V krízovej situácii ide v rámci organizácie sociálneho zabezpečenia o spoločnú činnosť štátnej správy, samosprávy, právnických a fyzických osôb pri riešení sociálnej a psychologickéj pomoci tým, čo prežili, ktorí sú pozostalí, t.j. deťom, rodičom, ostatným príbuzným a blízkym a vytvorenie sociálnej stability v krízovej oblasti.

Sociálne zabezpečenie predstavuje komplex troch pilierov, zahŕňa sociálne poistenie, sociálnu pomoc a sociálnu podporu. K týmto zložkám môžeme zaradiť aj poradenstvo psychologických služieb, sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu.

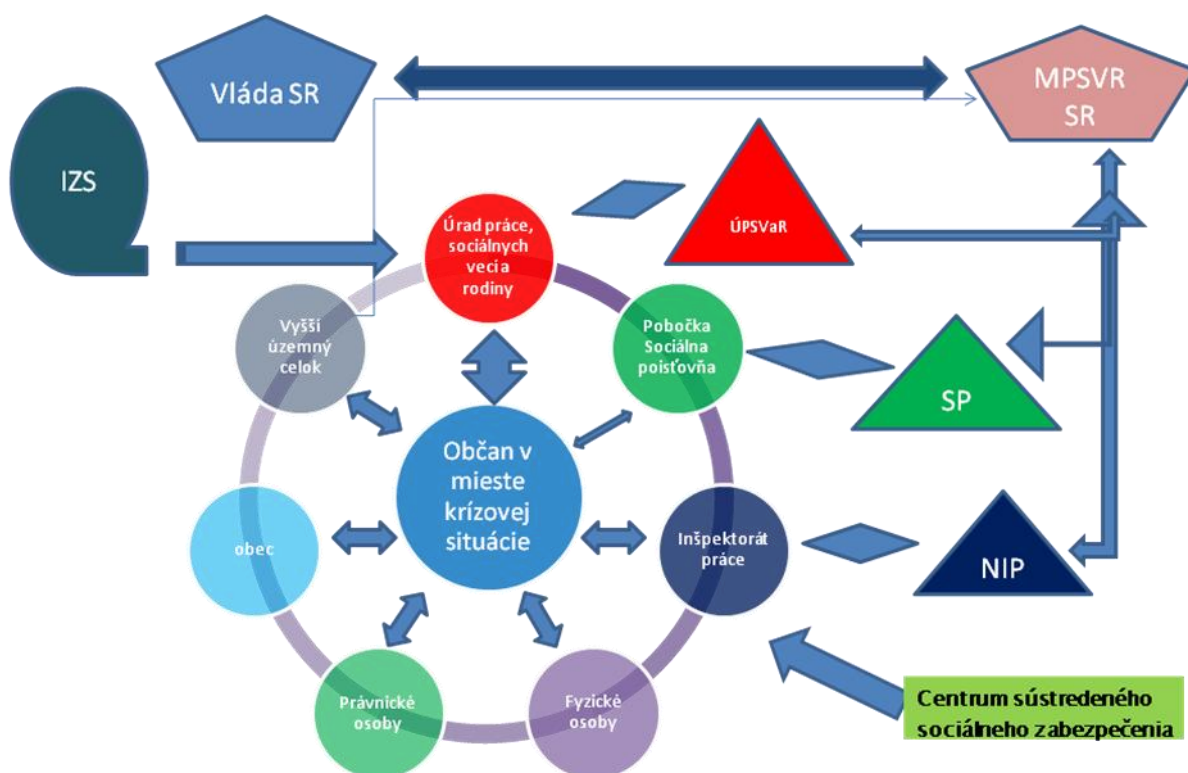
V zmysle zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, zahŕňa sociálne poistenie nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie, úrazové poistenie, garančné poistenie, poistenie v nezamestnanosti. Najčastejšie vyplácanými dávkami z rámca sociálneho poistenia v krízových situáciách sú invalidný dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok, sirotsky dôchodok, úrazový príspevok, úrazová renta, jednorazové vyrovnanie, pozostalostná úrazová renta, jednorazové odškodnenie dieťaťa u poškodeného, náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského

uplatnenia, náhrada nákladov spojených s liečením, náhrada nákladov spojených s pohrebom.

Sociálnu podporu môžeme vymedziť ako podporu, ktorou sú občania štátom zabezpečení v prípade štátom uznanej sociálnej udalosti, je výrazom sociálneho prerozdelenia a štátom organizovanej solidarity. Používa sa tam, kde je rámec poistenia úzky alebo z iného dôvodu nepoužiteľný na zabezpečenie sociálnej stability a bezpečnosti občana, napríklad výživa a výchova dieťaťa, smrť rodinného príslušníka a podobne.

Sociálnu pomoc predstavuje systém náhradných zdrojov najčastejšie v situáciách hmotnej núdze, tie ale nie sú trvalou, ale len dočasnou náhradou pracovného príjmu. Vyjadruje skutočnosť, že sa občan dostal do situácie, keď nie je v jeho silách sám, resp. s pomocou svojej rodiny zaopatríť sa. Odlišuje sa od poistenia a štátnej podpory svojou individualizovanou aplikáciou, podmienenou sociálnou potrebnosťou, odkázanosťou, dočasnou alebo náhlou núdzou a podmienenosťou možnosťami sociálneho subjektu, poskytujúceho pomoc.

Poznatky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „MPSVR SR“) ukazujú na skutočnosť, že obyvateľstvo zasiahnuté krízovou udalosťou potrebuje okrem materiálneho zaistenia taktiež psychickú podporu a predovšetkým uistenie, že na zvládnutie dôsledkov krízovej situácie nie sú sami, ale vytvára sa pre nich komplexné zabezpečenie pomoci.

Obrázok 1 Mechanizmus riešenia organizácie sociálneho zabezpečenia v krízovej situácii

Práve pre riešenie zabezpečenia komplexnej pomoci obyvateľstvu, vytvorilo MPSVR SR ako hlavný garant organizácie sociálneho zabezpečenia nástroj, ktorý by mal pomôcť prekonať zložité životné situácie v rámci zákonných možností. Takýmto

nástrojom je Centrum sústredeného sociálneho zabezpečenia (ďalej len "CSSZ"). CSSZ je špecifikované ako miesto so sústredeným pôsobením jednotlivých inštitúcií poskytujúcich občanom sociálne zabezpečenie v období krízovej situácie.

Medzi subjekty podieľajúce sa na činnosti CSSZ patria:

- a) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR,
- b) Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny,
- c) úrady práce, sociálnych vecí a rodiny,
- d) Národný inšpektorát práce a inšpektoráty práce,
- e) Sociálna poisťovňa,
- f) Inštitút pre pracovnú rehabilitáciu občanov so zdravotným postihnutím,
- g) Rehabilitačné stredisko pre zrakovo postihnutých v Levoči,
- h) vyššie územné celky,
- i) mestá a obce,
- j) právnické a fyzické osoby a neziskové organizácie, zaoberajúce sa činnosťou v oblasti sociálneho zabezpečenia.

MPSVR SR aktivizuje činnosť CSSZ v období krízovej situácie po naplnení jedného z kritérií pre aktivizáciu:

- 1) Vznik mimoriadnej udalosti, ktorá má za následok viac ako 10 zranených alebo zasiahnutých, z ktorých sú minimálne traja v kritickom stave.
- 2) Evakuácia viac ako 50 osôb z postihnutej oblasti s dobou trvania viac ako 48 h.
- 3) Vznik sociálnych konfliktov, sociálnych nepokojov z dôvodov dlhodobej nezamestnanosti, sociálneho vylúčenia, národnej, rasovej, náboženskej, názorovej a inej neznášanlivosti.

Rozhodujúcim faktorom pri riešení krízovej situácie je sústredená a rýchla pomoc postihnutým občanom prostredníctvom CSSZ s cieľom zabezpečiť sociálnu stabilitu v krízovej oblasti. CSSZ sa zriaďuje v postihnutých oblastiach a regiónoch čo najbližšie k postihnutým osobám. Po aktivizácii CSSZ je povinnosťou úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, pobočky Sociálnej poisťovne, Národného inšpektorátu práce a vyššieho územného celku určiť do neho podľa územnej pôsobnosti svojich zamestnancov.

2 ORGANIZÁCIA SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA V RÁMCI ČINNOSTI CSSZ A SKÚSENOSTI Z NÁRODNÉHO CVIČENIA HAVRAN

MPSVR SR malo v uplynulom roku jedinečnú možnosť precvičiť v rámci národného cvičenia Havran okrem iného aj činnosť CSSZ pri riešení konkrétnej krízovej situácie vzniknutej po vážnej havárii jadrového zariadenia Jaslovské Bohunice.

V zmysle námetu cvičenia bola cvičiacim subjektom namodelovaná situácia, v rámci ktorej boli obce Nové Sady, Veľké Ripňany, Trakovice, Dubovany, Červeník a Kátlovce zasiahnuté vzniknutou mimoriadnou udalosťou a tieto obce boli nenávratne evakuované do obcí vybraných pre príjem evakuovaných: Jelenec, Solčany, Baka,

Horný Bar, Dubovce, Gbely. Ďalej boli namodelované straty v podobe: počet zranených, počet strát na životoch, počet osirelých detí do druhého roku veku týchto detí, počet vdov a vdovcov, počet nezaopatrených detí, počet zdravotne postihnutých a odkázaných na pomoc iných a že bola podnikateľská činnosť právnických a fyzických osôb ukončená, s informáciou o počte obyvateľov, ktorí prišli o prácu.

V obciach určených pre príjem evakuovaných sa v zmysle naplnených kritérií vytvorili centrá sústredeného sociálneho zabezpečenia.

Pri samotnom cvičení sa vychádzalo zo skutočnosti, že pri mimoriadnej udalosti takého vážneho charakteru sa evakuované obyvateľstvo nevráti do svojich bydlísk. Táto skutočnosť výrazným spôsobom ovplyvňovala činnosť CSSZ. Cvičenie potvrdilo doterajšie poznatky ministerstva v tom, že riešenie všetkých sociálnych problémov štátnymi orgánmi, orgánmi samosprávy a ostatnými právnickými subjektmi na jednom mieste má jednoznačne pozitívny vplyv na sociálnu stabilitu v krízovej situácii.

Zasiahnutému obyvateľstvu, v súlade so zákonom č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákonom č. 238/1998 Z.z. o príspevku na pohreb, zákonom č. 627/2005 Z.z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, zákonom č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákonom č. 599/2003 Z.z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákonom č. 544/2010 Z.z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, zákonom č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, zákonom č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákonom č. 600/2003 Z.z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, zákonom č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, boli v skrátených lehotách a na mieste riešené ich nároky. Okrem riešenia zákonných nárokov, centrá sústredeného sociálneho zabezpečenia zohrali nezanedbateľnú úlohu pri poskytovaní psychologickej podpory, sociálneho, právneho a pracovného poradenstva.

Osobitným poznaním pre ministerstvo bol fakt mať pripravené plány pre zabezpečenie voľnočasových aktivít pre evakuované obyvateľstvo s dôrazom na deti a dospievajúcu mládež.

Pri cvičení sa ukázala potreba iniciovať zmenu niektorých ustanovení súčasne platnej legislatívy, ktorá rieši sociálne zabezpečenie v období bezpečnosti. Problémy sú identifikované a ministerstvo bude postupne upravovať príslušné právne predpisy.

MPSVR SR zabezpečovalo činnosť CSSZ v týchto krízových situáciách:

- Tragická nehoda autobusu Polomka – 12 mŕtvych, niekoľko ranených
- Výbuch v bani Handlová – 19 mŕtvych
- Povodne, máj – veľké privalové vody, Prešovský, Košický a Banskobystrický kraj
- Tragická nehoda na železnici v Spišskej Novej Vsi – 3 mŕtvi a 30 ranených
- Záplavy s následnou evakuáciou, Košický a Prešovský kraj
- Záplavy, jún – Obec Malčice dlhodobá evakuácia 750 ľudí, z toho 150 detí
- Tragická udalosť, Devínska Nová Ves – 8 mŕtvych a 13 ranených
- Silné mrazy a zima, január až február 2012
- Požiar bytovky Bačkov

ZÁVER

Katastrofy a živelné pohromy predstavujú zákonitý prírodný proces, ktorému sa nedá zabrániť, ale v rámci eliminácie ich priebehu, zmierňovania negatívnych dôsledkov a následných krízových situácií sa ukazuje že, vytvorenie inštitúcie CSSZ je správna cesta. Cieľom CSSZ je okamžitá komplexná pomoc obyvateľstvu v mieste krízovej udalosti všetkými dostupnými zdrojmi a nástrojmi štátnej správy a samosprávy.

LITERATÚRA

- [1] Zákon NR SR č. 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.
- [2] Zákon NR SR č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení
- [3] Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 637 z 5. októbra 2011
- [4] Metodické usmernenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky o zásadách činnosti, personálneho zloženia a materiálno-technického vybavenia Centra sústredeného sociálneho zabezpečenia, č. 21944/2011-I/7, november 2011.
- [5] Metodika činnosti jednotlivých subjektov podieľajúcich sa na činnosti Centra sústredeného sociálneho zabezpečenia, č. 15767/2012-M_OKMB, júl 2012.
- [6] Metodické usmernenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky o organizácii sociálneho zabezpečenia v čase vojnového stavu a vojny, č. 22938/2011-II/1, november 2011.
- [7] <http://www.employment.gov.sk/socialne-zabezpecenie-v-sr.html>

Článok recenzovali dvaja nezávislí recenzenti.